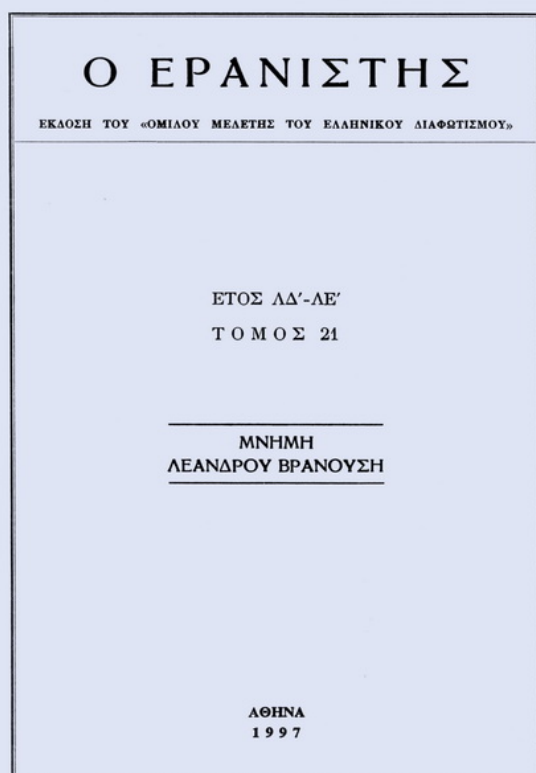

The Gleaner

Vol 21 (1997)

In Memoriam of Leandros Vranousis

Συλλογή φαναριώτικων στιχουργημάτων σε κώδικα των μέσων του ΙΗ΄ αιώνα

Δημήτρης Ζ. Σοφιανός

doi: [10.12681/er.205](https://doi.org/10.12681/er.205)

To cite this article:

Σοφιανός Δ. Ζ. (1997). Συλλογή φαναριώτικων στιχουργημάτων σε κώδικα των μέσων του ΙΗ΄ αιώνα. *The Gleaner*, 21, 43–71. <https://doi.org/10.12681/er.205>

ΣΥΛΛΟΓΗ ΦΑΝΑΡΙΩΤΙΚΩΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ ΣΕ ΚΩΔΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΤΟΥ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

ΠΡΙΝ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ τῆς σύντομης ἀνακοίνωσής μου, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξομολογηθῶ ὅτι βρίσκομαι σὲ κάποια ἀμηχανία, καταπιανόμενος μὲ θέμα τὸ ὁποῖο ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα καὶ ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια εἶχε ἀπασχολήσει σοβαρὰ τὸν Λέανδρο Βρανούση καὶ τὸ ὁποῖο εἶχε ἐπεξεργαστεῖ καὶ προσεγγίσει μὲ τὴ γνωστή του εὐρυμάθεια, ὑπευθυνότητα καὶ τὴν ποιητικὴ του εὐαίσθησις.¹ Δυστυχῶς ὅμως δὲν πρόλαβε νὰ δώσει στὴ δημοσιότητα, στὴν τελικὴ του μορφή, τὸ πλούσιο ὕλικό γιὰ τὴ φαναριώτικη ποίηση τοῦ 18ου, κυρίως, αἰώνα πού εἶχε συγκεντρώσει καὶ ἐπεξεργαζόταν.

Ἀλλὰ ὥς ἀφήσομε, κατ' ἀρχήν, τὸν ἴδιο τὸν Λ. Βρανούση νὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὸ θέμα: «... μακρὰ ἀπὸ τὰ ψυχωφελῆ ἀναγνώσματα τῆς ἔμμετρης πολυλογίας τοῦ Δαπόντε, ἢ νέας γενεά, στίς ὄχθες τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Δούναβη, στὰ μεγάλα κέντρα τοῦ Ἑλλαδικοῦ καὶ ἀπόδημου Ἑλληνισμοῦ, καλλιεργεῖ τὴν εὐρυθμὴ ἐρωτικὴ στιχοπλοκίαν καὶ διαμορφώνει τὴ *Φαναριώτικη ποίηση*, αὐτὴν πού ἰδιαίτερα ἀγάπησε ἡ λόγια Μοῦσα τῶν τελευταίων δεκάδων τοῦ 18ου αἰώνα καὶ τῶν πρώτων μετὰ τὸ 1800 χρόνων. Ἀβαθὴ αἰσθηματολογία, ἐξεζητημένη ἐπίδειξη πάθους, στιχουργικὰ παιγνιδίσματα, ἱκανὰ καὶ σὲ μικρὴ μονάχα δόση νὰ φέρουν ἀφόρητη πλησμονὴ στὸ σημερινὸ ἀναγνώστη, βρῆκαν πρόθυμη θεραπαινίδα τὴν καινούργια τάξη τῶν λογίων, πού παραγκωνίζε τὴ μεσαιωνικὴ φοβία τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ τραγουδήσῃ τὰ ξένοιαστα νιάτα, τὰ πάθη τῆς καρδιάς καὶ τίς χαρὲς τῆς ζωῆς. Ἡ ἡθικοδιδακτικὴ στιχουργία παραχωρεῖ τὴ θέση της στὸ ἐρωτικὸ τραγούδι. Σπάνιο νὰ βρῇ κανεὶς στὰ στιχουργικὰ αὐτὰ κατασκευάσματα ἀπλὸ καὶ εἰλικρινὲς τὸ πηγαῖο αἶσθημα. Οἱ χαμηλόφωνες ἐκμυστηρεύσεις ἄργησαν νὰ βροῦν τὴν ἑκφρασή τους. Εὐκόλα ὅμως κ' ἐντυπωσιακὰ εἶναι τὰ κραυγαλέα ἀναστενάγματα».²

1. Βλ. Λ. Ι. Βρανούση, *Οἱ Πρόδρομοι*, Βασικὴ Βιβλιοθήκη «Ἀετοῦ», ἀρ. 11, Ἀθήναι [1955], σ. 71-2, 65-77.

2. Λ. Ι. Βρανούση, *Οἱ Πρόδρομοι*, σ. 71.

“Ένας άλλος μεγάλος μελετητής και εκφραστής τής νεοελληνικής παιδείας και γραμματείας, ο Κ. Θ. Δημαρᾶς, σημειώνει σχετικά: «Οι Φαναριώτες σ’ αυτή την περίοδο έκαλλιιεργούσαν με την γαλλική έλαφράδα, πού έβρισκε ανταπόκριση στην δική τους διάθεση, ένα έλαφρό ποιητικό είδος: έρωτικά ποιήματα με πολλή μελαγχολία και θλίψη, όπου σμίγουν ο δυτικός προρωμαντισμός με τὸ λάγγεμα τὸ ανατολίτικο. Ἡ γλώσσα τους, πιστή απεικόνιση τής λαλουμένης μέσα στους φαναριώτικους κύκλους, έχει συχνά άφόρητο ποσοστό από τουρκικές λέξεις. Κάποτε οί καλύτεροι από τούς στιχοπλόκους αυτούς κατορθώνουν νά φθάσουν σέ κάποιες έπιτεύξεις».³

Τά φαναριώτικα στιχουργήματα, άνώνυμα και άτιτλα, άπετέλεσαν, ως γνωστό, τήν κύρια ποιητική παραγωγή τών προεπαναστατικών χρόνων τοῦ 18ου και 19ου αἰώνα και άποτελοῦν έκφραση τής άστικής κοινωνίας τών μεγάλων κέντρων τοῦ τότε Ἑλληνισμού, Κωνσταντινούπολης (Φαναρίου κυρίως), Σμύρνης, καθώς και πόλεων τών Παραδουνάβιων Ἡγεμονιῶν, Ἰασίου και Βουκουρεστίου, όπου κυριαρχικό ρόλο άσκοῦσε σέ όλες τις εκφάνσεις τής ζωής τὸ έλληνικό στοιχείο.

Τά στιχουργήματα αυτά, με τὰ όποια οί άνώνυμοι δημιουργοί τους ύμνοῦσαν τὸν έρωτα αλλά και διεκτραγωδοῦσαν περισσότερο τὰ βάσανα, τίς πίκρες και τούς στεναγμούς τής ζωής, τίς μεταβολές και τὰ γυρίσματα τής τύχης, είχαν εύρύτατη διάδοση, κυκλοφοροῦσαν κατά εκατοντάδες, με τὰ όμοια και μονότονα μοτίβα τους, τραγουδιόνταν με τή μουσική τους στα φαναριώτικα σαλόνια και με τήν προσποιητή άμεριμνησία και τήν κομψή τους εκζήτηση συγκινοῦσαν και έτερπαν τὸ έλληνικό κοινὸ τών προεπαναστατικών χρόνων,⁴ ενώ ήδη είχαν φθάσει και στὸν έλληνικό χῶρο τὰ ριζοσπαστικά και φιλελεύθερα μηνύματα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ και όρθολογισμοῦ.

Ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος, έπιφανής φαναριώτης κι αυτός, μὴ διακρί-

3. Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἱστορία τής Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας από τις πρώτες κρίσεις ως τήν εποχή μας*, Ἀθήνα 1985⁷, σ. 169.

4. Α. Ι. Βρανούση, *Οί Προόδρομοι*, σ. η', ι', 65-66· Ἀριάδνης Καμαριανοῦ, «Λαϊκά τραγούδια και φαναριώτικα στιχουργήματα Ἑλλήνων και Ρουμάνων τοῦ 18ου και 19ου αἰώνος», *Λογογραφία* 18 (1959) 101-102, 109· Ν. Σβορώνου, «Μιά χειρόγραφη άνθολογία (μισμαγιά) με τραγούδια ελληνικά και τουρκικά και δύο έθνικά στιχουργήματα», *Ἑλληνογαλλικά - Ἀφιέρωμα στὸν Roger Milliet* γιά τὰ πενήντα χρόνια τής ελληνικῆς παρουσίας του, Ἑταιρ. Ἑλλήν. Λογοτεχν. και Ἱστορ. Ἀρχείου, Ἀθήνα 1990, σ. 599, 601-604· Ἀντείας Φραντζή, *Μισμαγιά - Ἀνθολόγιο φαναριώτικης ποιήσης κατά τήν έκδοση Ζήση Δαούτη (1818)*, Ἀθήνα [1993], σ. 13-18, 33-44.

μενος εὐνοϊκὰ στὴν ἀσταμάτητη καὶ πληθωρική αὐτὴ ποιητικὴ πλημμύρα τῶν παλαιῶν λογίων τῆς τάξεώς του, παρ' ὅλες του τὶς ἐπιφυλάξεις, στὰ 1869 ἀποτιμᾷ ὡς ἐξῆς τὰ φαναριώτικα στιχουργήματα καὶ τοὺς δημιουργοὺς τους: «Καὶ ταῦτα πάντα ἤρεσκον, εὐδοκίμουν, ἀπεστηθίζοντο, ἐτραγωδοῦντο, ἀντεγράφοντο! Οἱ δὲ ποιηταὶ αὐτῶν ἀντημεΐβοντο, ἐπευφημοῦντο, ἦσαν περιζήτητα· πόσα ρόδινα χεῖλη δὲν τοῖς ἐμειδίασαν; πόσοι ὠραίων ὀφθαλμοὶ δὲν τοὺς ἐκρυφοχαιρέτησαν; διότι πᾶσα ἐποχὴ ἔχει τὰ θέληγντρά της, τὸ πνεῦμα της, τοὺς ἐποποιούς της».⁵

Ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος (1803-1863), ὑπαινισσόμενος τὴν ἐπίδραση τῆς φαναριώτικης στὴ νεότερη ποίησή μας, ἀρχίζει τὸ ποίημά του «Ἡ ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας» μὲ τοὺς στίχους:

*Εἰς τὸν ὠραῖον Βόσπορον, εἰς τῆς τρυφῆς τὰ στήθη,
ἢ ποιήσεις τῆς νέας μας Ἑλλάδος ἐγεννήθη.*

*

Στὶς χειρόγραφες ἀνθολογίες ποὺ περιέχουν συλλογές φαναριώτικων τραγουδιῶν, τὶς γνωστὲς μὲ τὸν τουρκικὸ ὄρο «μισμαγιά» ἢ «μετζμουάς» (ἀπὸ τὴν τουρκικὴ λέξη *meşmua* = ἀνθολογία, συλλογὴ),⁶ οἱ ὁποῖες ἔχουν ἐπισημανθεῖ καὶ τῶν ὁποίων, λίγο-πολύ, ἔχουν παρουσιασθεῖ, συνοπτικὰ καὶ γενικὰ τουλάχιστον, τὰ περιεχόμενα,⁷ θὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ μιὰ ἄλλη παρόμοια μεγάλη συλλογὴ σὲ ἰδιωτικὸ κώδικα, ποὺ ἔχω

5. Σ. Δ. Βυζαντίου, *Ἡ Κωνσταντινούπολις ἢ περιγραφή τοπογραφικὴ, ἀρχαιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ τῆς περιουμένης ταύτης μεγαλοπόλεως καὶ τῶν ἐκατέρωθεν τοῦ κόλπου καὶ τοῦ Βοσπόρου προαστείων αὐτῆς...*, τ. 3, Ἀθήνησι 1869, σ. 605.

6. Γιά τὴ σημασίαν καὶ τὴ χρῆση τοῦ ὄρου «μισμαγιά» βλ. Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά - Ἀνθολόγιον φαναριώτικης ποίησης...*, σ. 11, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία (σημ. 1).

7. Βλ. Ἀριᾶδνης Καμαριανοῦ, «Λαϊκὰ τραγούδια καὶ φαναριώτικα στιχουργήματα...», *Λαογραφία* 18 (1959) 94-112· Παν. Μουλλᾶ, «Μεταφράσεις καὶ πρωτότυπα κείμενα ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα», *Ὁ Ἑρμίστης* 3 (1965) 215-217· Δημ. Σπάθη, «Ἀγνωστες μεταφράσεις Μεταστάσιου καὶ πρωτότυπα στιχουργήματα. Ἐνα χειρόγραφο τοῦ 1785», *Ὁ Ἑρμίστης* 16 (1980) 239-284· Ν. Σβορώνου, «Μιὰ χειρόγραφη ἀνθολογία (μισμαγιά)...», *Ἑλληνογαλλικά - Ἀφιέρωμα στὸν Roger Millier*, Ἀθήνα 1990, σ. 599-621· Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 19-33, 256-282. Γιά τὶς ἔντυπες ἀνθολογίες καὶ ἄλλου εἶδους συλλογές φαναριώτικων λυρικῶν ποιημάτων βλ. Γ. Π. Σαββίδη, «Στοιχειώδεις πίνακες γιὰ τὴν μελέτη Φαναριωτῶν ποιητῶν καὶ στιχουργῶν» («Α. Πρώτοι στίχοι φαναριώτικων τραγουδιῶν καὶ ποιικίλων στιχουργημάτων ἀπὸ οκτὼ ἐκδόσεις τῆς Βιέννης, 1790-1818», «Β. Πρώτοι στίχοι ἀπὸ στιχουργήματα ἐντύπων μεταφράσεων, 1794-1820»), *Μολυβδοκοנדύλοπελεκητής* 3 (1991) 31-53.

στήν κατοχή μου και με την παρουσίαση του οποίου θα ασχοληθούμε τώρα.

Ο κώδικας αυτός είναι χαρτώος, διαστάσεων $22 \times 16,5$ εκατοστών. Είναι δεμένος, με στάχωση δερμάτινη της εποχής (18ος αϊ.), με έκτυπα κοσμήματα και παραστάσεις στη βύρσινη επένδυση, τη Σταύρωση του Χριστού, σε ρομβοειδές πλαίσιο, στην πρόσθια όψη, και την προσωπογραφία κάποιου ηγεμόνα ή πρίγκιπα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών, αφοῦ, όπως θα δοῦμε, τὸ χειρόγραφο προέρχεται ἀπὸ τὴν Ρουμανία. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει ἐπιγραφή πού θα βοηθοῦσε στὴν ταύτιση τοῦ εἰκονιζόμενου.

Ο κώδικας ἀποτελεῖται ἀπὸ 424 σελίδες, 5 φύλλα στὴν ἀρχὴ χωρὶς ἀρίθμηση, καὶ ἄλλα 19 στὸ τέλος, ἐπίσης χωρὶς ἀρίθμηση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα εἶναι ἄγραφα. Ἡ σελιδαρίθμηση 1-424 ἔχει τεθεῖ μετὰ τὸ χέρι τοῦ ἄγνωστου κωδικογράφου.

Τὸ χειρόγραφο εἶναι γραμμένο ὁλόκληρο ἀπὸ τὸν ἴδιο γραφέα. Ἡ γραφή, λεπτόγραμμη, εἶναι σταθερὴ καὶ εὐανάγνωστη, ἡ συνηθισμένη τῆς ἐποχῆς, ὅχι ὅμως ἰδιαίτερα καλλιγραφικὴ. Ὁρθογραφικὰ λάθη ὑπάρχουν ἀρκετά.

Στὴ σελίδα 424, μετὰ τὸ τέλος τῶν φαναριώτικων στιχορρημάτων, μετὰ δύο μονοκονδυλιᾶς ὑπογράφει ὁ κτήτορας τοῦ χειρογράφου Θεοδωράκης Ἰουλιανός, ἐνῶ στὴ συνέχεια, ἀκριβῶς ἀπὸ κάτω, μετὰ τὸ ἴδιο μελάνι γράφει καὶ τὸ πλῆρες κτητορικὸ του σημεῖωμα: *Καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Θεοδωράκη Ἰουλιανοῦ.* Ὅπως δείχνει τὸ εἶδος τῆς γραφῆς καὶ τὸ διαφορετικὸ μελάνι, ὁ κτήτορας δὲν ταυτίζεται μετὰ τὸν κωδικογράφο, ὁ ὁποῖος παραμένει ἄγνωστος.

Βέβαιη πάντως εἶναι ἡ ρουμανικὴ προέλευση τοῦ κώδικα, ὅπως ἀποδεικνύει, στὸ πρῶτο χωρὶς ἀρίθμηση φύλλο ὅπου ἀρχίζει «πίναξ» περιεχομένων, σφραγίδα τοῦ γνωστοῦ ἱατροφιλόσοφου-γυναικολόγου, πού ἔζησε καὶ ἔδρασε στὴν Κωσταντζα τῆς Ρουμανίας κατὰ τὸ πρῶτο μιστὸ τοῦ αἰῶνα μας, Ἐκτορα Σαραφίδη, ὁ ὁποῖος ἔχει δημοσιεύσει καὶ εἰδικὴ διατριβὴ τὸ 1940 γιὰ τὴν πολὺπλευρὴ δράση καὶ τὴν προσφορά, κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ, τῶν Ἑλλήνων γιατρῶν τῆς Ρουμανίας κατὰ τὴ φαναριώτικη κυρίως καὶ τὴ μετέπειτα περίοδο.⁸

Ἡ προέλευση ἀπὸ τὴν Ρουμανία τοῦ παρουσιαζόμενου κώδικα δὲν εἶναι, στὴν προκειμένη περίπτωσι, χωρὶς ἰδιαίτερη σημασία, δεδομένου ὅτι τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τῶν Παρίστριων Ἡγεμονιῶν (Βουκουρέστι, Ἰάσι κ.ἄ.) ὑπῆρξαν κι αὐτὰ ἐστία καὶ βασικὸς χώρος ὅπου καλλιεργήθηκε

8. Βλ. Ἐκτ. Σαραφίδου, *Ἑλληνες ἱατροὶ ἐν Ρουμανίᾳ*, Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 12, Ἐν Ἀθῆναις 1940.

καὶ ἄνθισε ἡ φαναριώτικη ποιητικὴ παραγωγή. Ὑποθέτουμε, ἀρκετὰ χειρόγραφα τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας στὸ Βουκουρέστι, ἐλληνικά καὶ ρουμανικά, περιέχουν συλλογὲς φαναριώτικων τραγουδιῶν, τὶς ὁποῖες ἔχει μελετήσει ἡ Ἀριάδνη Καμαριανοῦ.⁹ Ἀλλὰ καὶ ὁ γνωστὸς κώδικας τοῦ Μουσείου Μπενάκη, τοῦ ἔτους 1785, ποὺ περιέχει μεταφράσεις ἔργων τοῦ Μεταστάσιου κ.ἄ., καθὼς καὶ 21 ἀνώνυμα καὶ ἄτιτλα στιχουργήματα, προσέρχεται κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι.¹⁰

Στὴν πρώτη ἐντυπὴ νεοελληνικὴ ἀνθολογία φαναριώτικης ποιήσεως (Βιέννη 1818) ὁ Θεσσαλὸς ἐκδότης τῆς Ζήσης Δαούτης, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀναγνώσκοντας, σημειώνει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ ποὺ φανερώνουν τὴ στενὴ σχέση τῶν φαναριώτικων στιχουργημάτων μὲ τὴ Παράδοξάβιε: *Ἡγεμονίες: Εἰς Ἰάσιον καὶ Βουκουρέστιον εὐρισκόμενος πρὸ χρόνων ἤδη ἱκανῶν, ἐσύναξα ἀπὸ διάφορα καταστιχάκια (κοινῶς μισμαγιά λεγόμενα) τῶν φίλων μου διάφορα στιχουργήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπεφάσισα, διὰ παρακινήσεως τινῶν φίλων μου, νὰ τυπώσω ὅσα βλέπετε εἰς τὸ παρὸν βιβλίον...* Ἄν ἔξευρα τίνων φιλογενῶν εἶναι τὰ παρόντα στιχουργήματα, ἤθελ' ἀφεύκτως ἀναφέρει ἐνταῦθα καὶ τὰ τίμια αὐτῶν ὀνόματα· μὲ τὸ νὰ μοὶ εἶναι ὅμως ἄγνωστα, τὰ ἀποσιωπῶ μὲν εἰς τὴν εἰδησίν μου ταύτην, εὐχαριστῶ δὲ ἄλλως αὐτοὺς πολλὰ ἐγγνωμόνως, καὶ ἀπὸ μέρος μου καὶ ἀπὸ μέρος ἄλλων πολλῶν, διὰ τὸν κόπον, ὃν κατέβαλον διὰ νὰ στιχουργήσωσι ταῦτα· εἰς τὰ ὁποῖα, ἂν οἱ φιλόκαλοι ἀναγνώσται εὐρωσι πρὸς τὸ ἥδὺ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τὸ ἠθικῶς ὠφέλιμον ὑποκεκρυμμένως ἀναμειγμένον, εἰς αὐτοὺς ν' ἀποδώσωσι τὸν ἔπαινον καὶ τὴν εὐχαρίστησιν· διότι ἐγὼ εἶμαι μόνον τὸ ὄργανον τῆς ἐκδόσεως.¹¹

Τὸ χειρόγραφό μας, γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος, δὲν εἶναι χρονολογούμενο, ἀφοῦ, ὅπως εἶπαμε, δὲν ἔχει κωδικογραφικὸ σημεῖωμα. Ἡ παλαιότερη ρητὴ χρονολογικὴ μαρτυρία ποὺ ἀπαντᾷ εἶναι τὸ ἐξῆς μεταγενέστερο σημείωμα στὴ σελίδα 129: *Εἰς τοὺς 1808 εἶναι ἀπὸ κρίσεως 7316.* Ἐχομε λοιπὸν κατ' ἀρχὴν τὸ ἔτος 1808 ἀσφαλὲς *terminus ante quem*

9. Βλ. Ἀριάδνης Καμαριανοῦ, «Λαϊκὰ τραγούδια καὶ φαναριώτικα στιχουργήματα...», *Λαογραφία* 18 (1959) 94-112 (κυρίως 100-109). Βλ. καὶ Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 23.

10. Δημ. Σπάθης, ὁ.π., σ. 241.

11. *Διάφορα ἠθικά καὶ ἀστεῖα στιχουργήματα, ἐκδοθέντα ὑπὸ Ζήσης Δαούτης τοῦ ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας καὶ τυπωθέντα διὰ δαπάνης τῶν εὐλογοῦστων καὶ φιλογενεστάτων φίλων του...* Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας... 1818, σ. 5-6. Βλ. καὶ Α. Ι. Βρανούση, *Οἱ Προδρόμοι*, σ. 69· Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 223-224 (στὶς σ. 49-220 ἀνατυπώνεται πλήρης ἡ ἀνθολογία τοῦ Ζ. Δαούτης).

για τὸ χρόνο ποὺ γράφτηκε ὁ κώδικας. Στὰ χωρὶς ἀρίθμηση φύλλα πρὸς τὸ τέλος ὑπάρχει ἐπίσης ἡ χρονολογία 1825, μὲ ἡμερομηνίες Ἰουνίου 5 καὶ 10.

Στὸ παράφυλλο τὸ ἐπικολλημένο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πρόσθιας πινακίδας τῆς στάχωσης διαβάζουμε τὴν ἐνθύμηση: 12 Ἰανουαρίου 826 ἐσιμφο-νίσσαμεν τὴν δούλαν Μαριόραν. Τὸ βαπτιστικὸ τῆς ἀναφερόμενης ἐδῶ ὑπὲρ τῆς εἶναι τυπικὸ φαναριώτικο ὄνομα.

Στὴν ἀκριβέστερη χρονολόγηση τοῦ κώδικα, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς προαναφερθεῖσες σημειώσεις, βοηθεῖ τὸ στὴ σελίδα 27 καὶ ἐξῆς περιεχόμενο κείμενο μὲ τὸν τίτλο: *Καλεντάριον παντοτινὸν μεταγλωττισθὲν ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς εἰς πεζὴν διάλεκτον*· δηλοῦν τί μέλλει γενέσθαι εἰς τὰ κάτωθεν σημειωθέντα ἔτι [sic] καὶ καθ' ἐξῆς: 1722, 1750, 1778, 1806, 1834, 1862, 1890 καὶ 1918. Ἐπομένως τὸ «καλεντάριον» αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἔχει γραφεῖ κατὰ τὸ ἔτος 1722 ἢ λίγο πρὶν ἀπ' αὐτό, ἀφοῦ ἀναφέρεται σὲ προβλέψεις μετεωρολογικῶν φαινομένων καὶ ἀστρολογικὰς προφητεῖες, μὲ βάση τὰ ζώδια, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1722 καὶ ἐξῆς.

Ὅμως ὁ κώδικας ἀποτελεῖ, ὅπως φαίνεται, ἀντίγραφο παλαιότερου, καὶ μὲ πιθανότητα μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ στὰ μέσα ἢ στὸ β' μιστὸ τοῦ 18ου αἰώνα.

Τὰ φαναριώτικα τραγούδια, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν, καταλαμβάνουν τὶς σελίδες 267-424 τοῦ κώδικα. Εἶναι γραμμένα κατὰ στίχους, χωρὶς τὴ μουσικὴ τους. Φέρουν τὸν τίτλο: Ἰδοῦ σημειώνομαι καὶ μερικὰ τραγούδια.

Προτοῦ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ φαναριώτικα ποιήματα, δίνουμε μία σύντομη περιγραφὴ τῶν περιεχομένων στίς σελίδες 1-266, ποὺ προηγούνται:

- 1 (σ. 1-26): *Καλεντάριον* τὰ νῦν πρῶτον εἰς ἀπλὴν τῶν Βλαχῶν γλῶσσαν τύπῳ δοθὲν ἀπὸ τῆς σλωβανικῆς γλώττης μεταφρασθὲν· δεικνύον ἀπὸ αὐτῶν ἔτος μέχρι χρόνων ἑκατὸν...
- 2 (σ. 27-51): Τὸ δεύτερο «καλεντάριον» ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 1722, καὶ τοῦ ὁποῖου τὸν τίτλο ἤδη ἀναφέραμε.
- 3 (σ. 52-70): *Βιβλίον* διὰ κάθε συλλογισμόν τοῦ ἀνθρώπου ὅπου ἤθελε ἀγαπήσῃ νὰ ἐγνωρίσῃ κακὸν ἢ καλὸν κατὰ τὴν φανέρωσιν τῶν τριῶν ζαρίων.
- 4 (σ. 71-74): *Φυσιογνωμικὸν* διὰ νὰ ἐγνωρίσῃ τινὰς τὸν ἄνθρωπον.
- 5 (σ. 75-77): *Περὶ τῶν 12 ζωδίων καὶ περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου* ὅπου μερίζεται κατὰ τὰ 12 ζώδια.
- 6 (σ. 78-103): *Περὶ τῶν 12 ζωδίων καὶ τῶν γεννηθέντων ἀρσενικὸν ἢ θηλυκὸν* εἰς τὸ κάθε ζώδιον καὶ τί δηλοῖ.

- 7 (σ. 104-116): *Περὶ τῶν ἡμερῶν τῆς εὐδομάδος καὶ ἐν ποῖα ἡμέρα γενηθῇ ἀρσενικὸν ἢ θηλυκὸν τί δηλοῖ.*
- 8 (σ. 116-122): *Περὶ βροντῆς τοῦ κάθε μηνός, εἰς ὅποιαν ἡμέραν τύχη, τί δηλοῖ.*
- 9 (σ. 123-128): *Περὶ σεισμοῦ· ὅταν γίνεται εἰς τὸν μῆναν ἢ ἡμέραν ἢ νύκτα, τί δηλοῖ.*
- 10 (σ. 129-137): *Περὶ τῆς βασιλείας τῶν 12 ζωδίων, καὶ ποῖον βασιλεύει τὸν κάθε χρόνον, καὶ τί μέλλει γενέσθαι.*
- 11 (σ. 138-140): *Τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ δίαυτα ἀκροβῆς περὶ τῶν τέσσαρων στοιχείων τοῦ χρόνου καὶ περὶ καταστάσεως ὑγείας ἀνθρώπου καὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ.*
- 12 (σ. 141-146): *Ἀστρομύχου ὀνειροκριτικὸν κατὰ ἀλφάβητον διὰ στίχων ἱαμβικῶν.*
- 13 (σ. 147-159): *Ἔτερον ὀνειροκριτικὸν κατὰ ἀλφάβητον διὰ στίχων ἱαμβικῶν, Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.*
- 14 (σ. 160-193): *Ὀνειρῶν κρίσεις σύντομος καὶ ἀληθεῖς λίαν, ἃς φησιν εἶναι Γερμανοῦ τοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἱερευρέματα· κατὰ ἀλφάβητον.*
- 15 (σ. 194-202): *Ἦσον ἀπαράλακτον τοῦ προτοτύπου χατσιριφίου τοῦ σουλτὰν Σελλήμ διὰ τὸν ἀνακινισμὸν τοῦ μοναστηρίου Ξηροποτάμου καὶ διὰ τὰ λοιπὰ προνόμια καὶ ἀσυνδωσίας ὅπου ἐχάρισεν ὅταν ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον.*
- 16 (σ. 205-266): *Διήγησις τῶν συμβάντων τῷ τε Βεφᾶ καὶ Μιχρή, βασιλέων παισί· συγγραφεῖσα καὶ μεταγλωττισθεῖσα ἐκ τῆς Ὁθωμανῶν γλώττης διὰ στίχων πολιτικῶν πρὸς χάριν τῶν ἀναγνωσκόντων, ἐπ' ἀνωνύμου τινός.*

Πρόκειται γιὰ ἐκτενὲς ἐρωτικὸ στιχούργημα ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 1420 ὁμοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους στίχους καὶ ἄλλους 40 ὀκτασύλλαβους ποὺ ἀπευθύνονται («τῷ φιλαναγνώστη»).

ᾠ φίλε μου, μὴ βαρεθῆς ἐτούτην τὴν φυλλάδα
 νὰ τὴν διαβάσης μιὰ φορὰ ὅτ' ἔχει νοστιμάδα·
 ὅτ' ἔχει εὐγένειαν πολλὴν καὶ ἐγλεντζὲ μεγάλο,
 ἔτzi σὲ μένα φαίνεται, δὲν ξέρω μῆπως σφάλλω.

.....

Ἀληθινὰ ἢ ψεύματα τούτη ἡ ἱστορία
 ἂν λέγη, δὲν ἐνέχομαι εἰς τὴν κατηγορίαν·

διατί ἐμεταγλώττισα μόνον ἐγὼ τὰ ὅσα
 ἤϋρα ἀπὸ τὴν τούρκικην εἰς τὴν δικήν μας γλῶσσα.

17 Ἀκολουθοῦν (σ. 267-424) τὰ φαναριώτικα στιχουργήματα, συνολικά 175. Ἡ ἀρίθμηση τῶν στιχουργημάτων 1-175 εἶναι δική μου. Ἐπειδὴ ἔχει ἐκπέσει ἓνα φύλλο, λείπουν δηλαδή οἱ σελίδες 357 καὶ 358, πιθανὸν νὰ ὑπῆρχαν ἀκόμη 1-2 ἐπὶ πλέον στιχουργήματα. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθ. 98 εἶναι κολοβό, ἐνῶ τὸ 99 ἀκέφαλο. Στὴ σ. 401 ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωση, γραμμένη μὲ ἔξυπνο καὶ λεπτὸ χιούμορ: *βιβλίον ἐξέρετον διὰ τὴν πύρ καϊάν*: ~

Τὰ ἐν λόγῳ στιχουργήματα, δεκαπεντασύλλαβα κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ ὀκτασύλλαβα, ὁμοιοκατάληκτα κατὰ ζεύγη, ἔχουν ὅλα τὰ τυπικὰ γνωρίσματα τῆς φαναριώτικης ποίησης. Εἶναι ἄτιτλα καὶ ἀνώνυμα, μὲ κυρίαρχο στοιχεῖο τὴν κενὴ ὥραιολογία καὶ λεξιθηρία, τὴν ἠθικολογία καὶ τὸν διδακτισμὸ, τὸν ἔρωτα, τὶς ρομαντικὲς περιγραφές, τὸν πόνο καὶ τὴ θλίψη, τὸ εὐμετάβολο τῆς τύχης, τὸ πρόσκαιρο τῆς εὐτυχίας, τοὺς στεναγμούς τῆς καρδιᾶς καὶ τοὺς κλαυθμούς τῆς ψυχῆς.

Ἐλέγχοντας καὶ συγκρίνοντας τὰ *initia*, τὶς ἀρχές, τῶν 174 στιχουργημάτων (τὸ 99^ο εἶναι ἀκέφαλο) πρὸς τὰ *initia* τῶν ποιημάτων ἄλλων συλλογῶν, χειρογράφων ἢ ἐντύπων, ὅσες μοῦ ἦσαν προσιτές, διεπίστωσα ὅτι 147 ἀπ' αὐτὰ τὰ στιχουργήματα δὲν ἀπαντοῦν στίς ἄλλες γνωστὲς συλλογές.

Ἀντίθετα, εἴκοσι (20) στιχουργήματα ἀπαντοῦν καὶ στὸ χειρόγραφο Γραμματικοῦ, ποὺ χρονολογεῖται στοὺς μετὰ τὸ 1770 χρόνους καὶ περιέχει 230 τραγούδια καθὼς καὶ δύο ἐκτενὴ ποιήματα ἀναφερόμενα στὸ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1770.¹² Ἐνα (1) μόνο ὑπάρχει καὶ στὸ χειρόγραφο Ἡλιάσκου Σωτηρίου ἢ Σωτήρογλους, ποὺ χρονολογεῖται στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ περιέχει 44 στιχουργήματα ἐλληνικά (χωρὶς νὰ ὑπολογισθοῦν καὶ τὰ καραμανλίδικα).¹³ Τρία (3) ἐπίσης ἀπαντοῦν καὶ στὸ χειρόγραφο Ραιδεστινοῦ, ποὺ χρονολογεῖται στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ περιέχει 124 στιχουργήματα.¹⁴ Ἐπτὰ (7) ἀπαντοῦν καὶ στὸν κώδικα 1428

12. Βλ. "Ἀντεῖας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 19 (ἔπου περιγραφή τοῦ χειρογράφου καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς αὐτὸ βιβλιογραφία) καὶ 256-263 (ἔπου ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων).

13. Π. Μουλλᾶ, «Μεταφράσεις καὶ πρωτότυπα κείμενα ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα», *Ὁ Ἑραμιστής* 3 (1965) 215-217. Ἀντεῖας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 20-21 (ἔπου περιγραφή τοῦ χειρογράφου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

14. Ἀντεῖας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 22-23 καὶ 263-268 (ἔπου ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων).

Μονῆς Βατοπεδίου, τὴν περίφημη *Μελλομένη* τοῦ χιώτη ἀρχιδιακόνου Ἀντιοχείας καὶ μουσικοδιδασκάλου στὸ Ἰάσι Νικηφόρου Καντουνιάρη, ποὺ γράφτηκε τὸ Νοέμβριο τοῦ 1818 καὶ περιέχει, μὲ τὴ μουσικὴ τους, 272 ᾠσματα (μερικὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ στὴν τουρκικὴ, ἀραβικὴ, γαλλικὴ καὶ ἰταλική).¹⁵ Τὸν κώδικα αὐτό, πλήρη, σὲ φωτογραφίες, ἔχει τὸ Κέντρο Ἑρεῦνης Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ.¹⁶ Δώδεκα (12) ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ κώδικά μας ὑπάρχουν καὶ στὸ πολυσυζητημένο βιβλίο *Ἐρωτος Ἀποτελέσματα* τοῦ Ἰωάννη Καρατζᾶ¹⁷ ποὺ τυπώθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1792,¹⁸ ἐνῶ, τέλος, ἓνα (1) μόνο ἀπαντᾷ καὶ στὴν ἐντυπὴ ἀνθολογία τοῦ Θεσσαλοῦ Ζήση Δαούτη *Διάφορα ἠθικὰ καὶ ἀστεία στιχουργήματα...*, ποὺ τυπώθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1818 καὶ περιλαμβάνει 67 ποιήματα.¹⁹

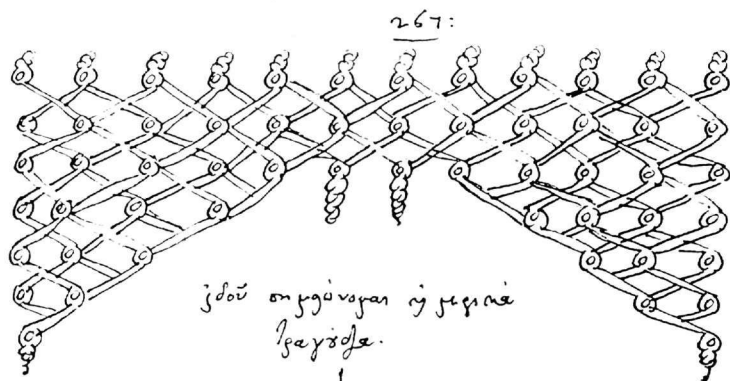
15. Βλ. S. Eustradiades-Arcadios Vatopedinos, *Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library of the Monastery of Vatopedi on Mount Athos* (Harvard Theological Studies, XI), Cambridge 1924 [= φωτοαντ. New York 1969], σ. 227 = *Katálogos tōn en tῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων*, Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη, τ. 1, Paris 1924. Οἱ συντάκτες τοῦ Καταλόγου, ὁ.π., ἔχουν παραναγνώσει καὶ δημοσιεύουν ὡς ἐπάνωμο τοῦ ἀρχιδιακόνου Νικηφόρου «Ναυτουνιάρη» ἀντὶ τοῦ σωστοῦ «Καντουνιάρη». Γιὰ τὸ Βατοπεδινὸ μουσικὸ χειρόγραφο *Μελλομένη* βλ. καὶ Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 22.

16. Τίς φωτογραφίες αὐτὲς τοῦ Βατοπεδινοῦ κώδικα χρησιμοποίησα καὶ συνέκρινα τὰ περιεχόμενά του πρὸς τὰ στιχουργήματα τοῦ παρουσιαζόμενου ἐδῶ κώδικα. Ἀπὸ τὰ ἐπτὰ κοινὰ στιχουργήματα τὰ ἔξι φέρονται στὸ Βατοπεδινὸ κώδικα ὡς μουσικὰ μέλη τοῦ Πέτρου Πελοποννήσιου, τοῦ γνωστοῦ δομέστικου (περ. 1764-1771) καὶ κατόπιν λαμπαδάρου (1771 - † 1778;) τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

17. Τὸ πρόβλημα τοῦ συγγραφέα τοῦ ἔργου ἔλυσε πρόσφατα ὁ Hans Eideneier, «Ὁ συγγραφέας τοῦ *Ἐρωτος ἀποτελέσματα*», *Θησαυρίσματα* 24 (1994) 282-285. Γιὰ τὸν Ἰω. Καρατζᾶ βλ. Ὀλγας Κατσιαρδῆ-Hering, «Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κύπριου λόγιου Ἰωάννη Καρατζᾶ. Σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸν πνευματικὸ του ἄξονα», *Ἀφιέρωμα στὸν πανεπιστημιακὸ δάσκαλο Βασ. Βλ. Σφυρόδερα ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του*, Ἀθήνα, «Λύχνος», 1992, σ. 202-226.

18. Ἀνατύπωση τοῦ βιβλίου *Ἐρωτος Ἀποτελέσματα* ἔγινε πρόσφατα μὲ ἐπιμέλεια τοῦ M. Vitti, Ἀθήνα, Ἐκδόσεις «Ὁδυσσεύς» (α' ἔκδ. 1989, β' ἔκδ. 1993). Ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων τοῦ ἔργου παρέχουν ἡ Ἀντεία Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 269-274, καὶ ὁ Γ. Π. Σαββίδης, *Μολυβδοκονδυλοπελεκητής* 3 (1991) 32-47. Γιὰ τὸ βιβλίο *Ἐρωτος Ἀποτελέσματα* βλ. καὶ τὴν πρόσφατη μελέτη τοῦ Γ. Κεχαγιόγλου «Ἀπὸ τὰ *Ἐρωτος ἀποτελέσματα* τοῦ Ι. Καρατζᾶ ὡς τὸν *Θέρσανδρο* τοῦ Ε. Φραγκοῦδη: στίς ἀπαρχές τῆς Νεοελληνικῆς καὶ τῆς νεότερης Κυπριακῆς πεζογραφίας», *σημείο* 4 (1996) 115-136 (κυρίως σ. 120-130, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη καὶ νεότερη σχετικὴ βιβλιογραφία).

19. Γιὰ τὴν ἀνθολογία αὕτῃ βλ. παραπάνω, σ. 47 καὶ σημ. 11. Ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων τῆς ἀνθολογίας τοῦ Ζ. Δαούτη δημοσιεύει ἡ Ἀντεία Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 279-282.

Μία συγκορύβα μὴ ἦν ἐν ἑα' μερίδα κατὰ,
 εἴπω ἢ ὁρᾶτο ἢ ὁρίσσο μετὰ τοῦτο.
 Ἦν μὴ μὴ εἶν ἡδύμεν εἴπω ἢ ἀποδοῦ,
 νὰ μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο εἴπω ἢ ἀποδοῦ.
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ὁ ὁρίσσο,
 μὴ δαίνονα ὁρίσσο εἰς μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ.
 ἢ εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ,
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ.
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ,
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ.
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ,
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ.
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ,
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ.

2

Ὁ δὲ ἔχῃ εἶν ὑπομονὴ εἰς τὸν ἢ εἰς τὸν ὁρίσσο,
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ.
 εἰς μετὰ τοῦτο εἶν μετὰ τοῦτο ἢ ἀποδοῦ.

Ἡ σελίδα 267 τοῦ χειρογράφου, ὅπου ἡ ἀρχὴ τῶν φαναριώτικων
 στιχοιργημάτων.

Τὰ στιχουργήματα τοῦ κώδικα ποὺ παρουσιάσαμε, ὅσα ἀπαντοῦν καὶ στὶς ἄλλες συλλογές, λίγα τὸν ἀριθμὸ, φαίνεται ὅτι ἦσαν τὰ γνωστότερα καὶ προσφιλέστερα στὴ φαναριώτικη κοινωνία, ἀφοῦ τὰ ἴδια τὰ βρίσκομε σὲ τρεῖς ἢ καὶ τέσσερις ἄλλες συλλογές.

Ἡ παλαιότητα τοῦ κώδικα καὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν περιεχομένων σ' αὐτὸν στιχουργημάτων δείχνουν τὴν ἰδιαίτερη σημασία καὶ ἀξία του γιὰ τὴ φαναριώτικη ποίηση.

Ἄς ἀκούσουμε τώρα, δειγματοληπτικά, στὰ πλαίσια τοῦ περιορισμένου χρόνου, λίγους μόνο στίχους:

Ὅπ' ἔχει τὴν ὑπομονή, ἂν εἶν' καὶ δὲν ὀκνεύσῃ,
σὰν γαληνεύσῃ ὁ καιρὸς, ἐλπίζει νὰ ψαρεύσῃ.
Ὅμως ἐγὼ πολλές φορὲς πολλές γαλῆνες εἶδα
κι ἔρριξα τ' ἀγκιστρᾶκι μου μὲ τούτην τὴν ἐλπίδα.
Εἰς τὰ βαθύτατα νερὰ τῆς τύχης μου τὸ χέρι
εὐρέθηκε καὶ τό 'κοψε μὲ δίστομον μαχαίρι.

(σ. 267-268)

*

Ὡ Ἀφροδίτη, ἄκουσον τοὺς θρήνους τοὺς δικούς μου,
τὰ πάθη καὶ τὰ βάσανα, τοὺς ἀναστεναγμούς μου.
Ἀχ! πόνος ὑπερβολικὸς τώρα μὲ ἐσυνέβη,
ἀπὸ αἰτία ἔρωτος φθειρόμαι ἢ καημένη.

(σ. 278)

*

Μονάχη μου τὰ φύσηξα τὰ κάρβουνα κι ἀνάψαν
κι ἐμπῆκα μέσα εἰς αὐτὰ καὶ τὸ κορμί μου 'κάψαν.

(σ. 284)

*

Ἐνα πονλὶ ἐρωτικὸ
ἔχει ἀγγέλου ἠθικό·
καὶ πάσχω νὰ τὸ φθάσω,
μ' ἐλπίδες νὰ τὸ πιάσω.
Ὑποδουλώθηκα σ' αὐτὸ
καὶ μ' ἔκαμε νὰ τρελαθῶ.

(σ. 300)

*

Ἀγαποῦσα, ἀγαποῦσα
καὶ πολλὰ ἐπιθυμοῦσα

νά ἔβρισκα ἕναν ζωγράφον
 ἄξιον καὶ καλλιγράφον,
 νά ἔκαμε τὴν ζωγραφιά σου,
 νὰ θεωρῶ τὴν εὐμορφίαν σου.

(σ. 356)

*

Ἀγάπη ὁποῦ μοναχὴ τὰ πάντα ὑποτάξεις
 καὶ μὲ μεγάλην δύναμιν ὅλα τὰ ξουσιάζεις·
 ἀγάπη ἀρχιστράτηγε καὶ πολεμικωτάτη,
 δύναμις ἀπολέμητος καὶ ἀνικητοτάτη.

(σ. 418)

*

ὦ χαρὰ εἰς τὴν κοκώνα, ὦ χαρὰ εἰς τοὺς γονεῖς,
 πέτετε ὅλοι, τραγονδατε, ἄς μὴ σιωπᾶ κανεῖς·
 ὦ χαρὰ εἰς τὴν κοκώνα, ὦ χαρὰ εἰς τοὺς γονεῖς,
 ὦ χαρὰ καὶ εἰς τὸν ἄνδρα καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς!
 Τί τὰ θέλετε, γυναικες, τὰ στολίδια καὶ χρυσά,
 ὅταν τῆς τιμῆς βαστάτε τὴν σιολὴν καὶ φορεσιά.
 Τί τὰ θέλομεν οἱ ἄνδρες τ' ἄσπρα μας καὶ τὰ καλά,
 ἢ γυναῖκα ὅταν παίζῃ μ' ἄλλον ἄνδρα καὶ γελᾷ.
 Φωτιά ὅλα ἄς τὰ καύσῃ τὰ λοιπά μας τὰ καλά,
 πλοῦτον, γένος, εὐμορφίαν, δόξαν καὶ ἄλλα πολλὰ,
 ὅταν λείπ' ἢ σωφροσύνη, ὅταν λείπῃ ἢ τιμὴ
 ὁποῦ ὅλα τὰ στολίζει, ὁποῦ ὅλα τὰ κοσμεῖ.

.....
 Ὅποιος γυναῖκα ἔχει καὶ γνερύει ἀλλωνῶν,
 τὴν κατάραν μας νὰ ἔχῃ καὶ τὴν τύχην αὐτῶν.

(σ. 423-424)

* *

Παραθέτω, στὴ συνέχεια, ἀλφαβητικὸ εὐρετήριο τῶν πρώτων δύο στίχων τῶν ποιημάτων τοῦ κώδικα, σημειώνοντας τὸν αὐξαντὰ ἀριθμὸ τοῦ στιχουργήματος (ἀριστερὰ) καὶ τίς σελίδες τοῦ κώδικα. Στὰ στιχουργήματα ποὺ ἀπαντοῦν καὶ σὲ ἄλλες γνωστὲς συλλογές καὶ ἀνθολογίες γίνεται ἡ σχετικὴ παραπομπή σ' αὐτές.

174

Ἀγάπη ὁποῦ μοναχὴ τὰ πάντα ὑποτάξεις
 καὶ μὲ μεγάλην δύναμιν ὅλα τὰ ξουσιάζεις

(σ. 418-423)

- 98 Ἄγαποῦσα, ἀγαποῦσα
καὶ πολλὰ ἐπιθυμοῦσα
.....
τὰ ματάκια μου ζωγράφους
κάμνω καὶ ἡλιογράφους·
τὰ σφαλῶ καὶ
(σ. 356· κολοβό, γιατί ἔχει ἐκπέσει τὸ φύλλο μὲ τίς σ. 357-358)
- 28 Ἄλλο φόρεμα κανένα
δὲν μὲ ἄρσεν ἐμένα
(σ. 298· καὶ στὸ χ/φο Γραμμ., σ. 154)
- 25 Ἀναστενάζουν καὶ ρωτοῦν οἱ φίλοι μου γιὰ μένα,
ποιά ἦτον π' ἀναστενάξε πικρά, φαρμακεμένα
(σ. 294)
- 115 Ἄν ἦτον εἰς τὸ χέρι μου,
πουλί μ' σ' ἔκαμνα ταίρι μου
(σ. 370)
- 141 Ἀνίσως ἦτο βολετὸν ὁ κόσμος γιὰ νὰ μάθῃ
τὰ πάθῃ μου πὺν τρέφονται εἰς τῆς καρδιάς τὰ βάρη
(σ. 389-390)
- 91 Ἀνίσως καὶ δὲν γένη
μιὰ προσταγὴ θλιμμένη
(σ. 350)
- 53 Ἀξίαν ἔχει δυνατὴ
καὶ δύνανται πολὺ κρατεῖ
(σ. 318· Βατοπ. 1428, σ. 32· Ἐρ. Ἀποτ., σ. 142)
- 99 ἀπὸ τὰ προσκυνήματα
καὶ τὰ συνομιλήματα
(σ. 359· ἀκέφαλο, γιατί ἔχει ἐκπέσει τὸ φύλλο μὲ τίς σ. 357-358)
- 88 Ἀπ' τὰ πέρσι τὸ πουλί μου
κακιομένο εἶν' μαζί μου
(σ. 348)
- 50 Ἀς ἦτον τρόπος νὰ ἡμποροῦσα
μέσα στήν γραφίτζα σου νὰ ἐχωροῦσα
(σ. 316)

- 168 ἄς παύσουν αἱ ἀναβολαῖς, φῶς μου, πὸν μὲ συγχύζουν,
καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην σου τελείως μ' ἀπελπίζουν·
(σ. 413-414)
- 21 Ἄσπρο, κροὺ νεράκι, χιονάτο λακταρῶ,
καὶ μὲ τὴν δίψαν στέκω, βρούσιν καμιὰ νὰ ἰδῶ
(σ. 290)
- 164 Ἄσπρο περιστεράκι μου, γιατί δὲν μὲ λυπᾶσαι,
πὼς εἶμαι δοῦλος σου πιστὸς γιατί δὲν συλλογαῖς;
(σ. 410-411)
- 129 Ἀῶξήσανε οἱ στεναγμοὶ
καὶ οἱ δικοί μου οἱ καημοὶ
(σ. 379-380· Βατοπ. 1428, σ. 153· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 20, ἔπον: Ἀῶξησαν
οἱ ἀναστεναγμοὶ)
- 69 Ἀντὸς ὁ εὖμορφος καιρός,
ὁ ἀνθισμένος καὶ χλωρός
(σ. 333-334)
- 72 Ἀντὸς ὁ νέος ὁ καιρός,
ὁ στολισμένος καὶ πυρρός
(σ. 336-337)
- 131 Ἀντὸ τὸ χέρι, φίλε μου, γιατί τὸ ὄνειδίζεις
καὶ στήν θεὰ τὸ προσκαλεῖς κι ὅλον τὸ φοβερίζεις;
(σ. 381)
- 160 Ἀφανισμὸς καὶ λύπη ξέρεις τί θὲ νὰ πῇ;
καὶ δὲν πονεῖς πὸν βλέπεις πὼς ἔχω σιωπὴ
(σ. 406-408· χ/φο Γραμμ.τ., σ. 57· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 178)
- 93 Ἀφροδίτη καὶ θεά μου,
ἄκουσε τὰ βάσανά μου
(σ. 331-352)
- 65 Ἀφροδίτη καὶ θεά μου,
ἄκουσέ με, ὦ κυρά μου
(σ. 328-330)
- 116 Ἀχ στήν ἀσπλαχνία καὶ πολλὴν κακία,
ἄχ εἰς τὸ γαζέπι καὶ στήν ἀδικία
(σ. 370-371)

- 76 **Βάστα, καρδιά μου, τὸνς καημούς,**
τὸνς πόνους, τὸνς παραδαρμὸνς
 (σ. 339-340· χ/φο Γραμματ., σ. 105)
- 110 **Γιατί μὲ εἶπες σοβαρό,**
μὲ βλέπεις, ποὺ νὰ σὲ χαρῶ
 (σ. 367)
- 51 **Γιατί μ' ἐχθρεύθηκες, γιατί,**
ὥς πότε ἡ ἀπονιά αὐτή;
 (σ. 316)
- 122 **Γιατί μὲ πῆρες τὴν καρδιά**
εὐθὺς μὲ δύο λακριτιὰ
 (σ. 374-375)
- 144 **Γλυκόφωνα, χρυσόπτερα, ἐρωτικὰ πουλάκια,**
ἐλάτε εἰς τὸν κλήδονα νὰ πῆτε τὰ κοτζάκια
 (σ. 391-392)
- 33 **Γλῶσσα μου πῶς δὲν ἀρχινᾷς**
τέτοιον χωριὸ νὰ ἐπαινᾷς
 (σ. 302-303)
- 169 **Γραφή μου ὅπου σοῦ ἔγραφα μὲ τὸ δικόν μου χέρι,**
πήγαυε καὶ χαιρέτισε τὸ ἰδικόν μου ταίρι
 (σ. 414-415)
- 163 **Δὲν θέλω εἰς τὸν κόσμον τοῦτον νὰ χαρῶ,**
ὅταν τὸ πουλί μου νὰ ᾽λθῃ δὲν θαρρῶ
 (σ. 410)
- 100 **Δὲν μπορῶ νὰ ἡσυχάσω**
καὶ τὸν νοῦν μου νὰ συστάσω
 (σ. 359-360)
- 152 **Δίχως καμμία ἄδεια, ἐξαφνικὰ μὲ βία,**
ἔνα πουλάκι ἔκαμε φωλιά καὶ κατοικία
 (σ. 398)
- 48 **Αὐτὸ λιοντάρια φοβερά,**
ἄ(σ)πλαχνα, πολλὰ σκληρὰ
 (σ. 314-315)
- 56 **Ἐβγάτε, ἀναστεναγμοί,**
ἀπ' τὴν καρδιά πολλὰ θερμοὶ
 (σ. 320-321)

- 154 *Εἰς περιβόλι εὖμορφον μπῆχα νὰ τριγυρίσω,
τὰ ἄνθη του νὰ ὀσφρανθῶ, καρπούς του νὰ τρυγήσω*
(σ. 399-401· χ/φο Ἑλισσκού, σ. 279-280· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 155, ἔπου:
Εἰς... νὰ σεργιανίσω)
- 151 *Εἰς τὴν κυρά μου πάσχισα νὰ γίνω ἰντισάπι,
μὰ βλέπω ποὺ δὲν γίνεται ἀπὸ στανιὸ ἀγάπη*
(σ. 397-398)
- 149 *Εἰς τὸ τζακμάκι τ' ὁμορφον τὸ ἐρωτοφτιασμένο,
ἐμένα διὰ ἴσκα σου μ' ἔχεις ἐτοιμασμένο*
(σ. 395-396)
- 64 *Εἰς τὸν ἔπνον μου θωροῦσα
πράγματα ποὺ ἀποροῦσα*
(σ. 326-328)
- 143 *Ἐκεῖνος ὅπου πότισε τὸν καταμαραμένον,
τὸν λάρυγγά σου τὸν στεγνὸν τὸν καταδιωχθέν*
(σ. 391)
- 105 *Ἐλα, ἀγάπη μου χρυσή,
ἔλα, καρδιά μ', νὰ ζῆς ἐσὺ*
(σ. 363)
- 113 *Ἐλα, νουρλούδικον πουλί,
ἔλα, ἀγάπη μου πολλή*
(σ. 369)
- 13 *Ἐλα, τῆς ἀνοιξίης πουλί, γιατί κι αὐτὴ κοντεύει,
καὶ σὰν δὲν σ' εὕρη στὸ χωριό, ὀπίσω πάλιν φεύγει*
(σ. 278)
- 140 *Ἐλπίδα γιὰ νὰ ξαναἰδῶ τὰ κάλλη σ', ἂν δὲν εἶχα,
δὲν ἐψηφοῦσα τὴν ζωὴν οὔτε ὥς μία τρίχα*
(σ. 388-389)
- 81 *Ἐνα ἄσπρο κανάρι
ποὺ νὰ πληγώνει ζάρι*
(σ. 343)
- 71 *Ἐνα εὖμορφο ἰσπῆρι
τὴν ζωὴν μου τὴν ἐφθείρει*
(σ. 335-336)

- 47 Ἦρωτας πάλε πάσχει
στὰ δίκτυα νὰ μὲ πιάσῃ
(σ. 313-314)
- 148 Ἦρωτος φωλιά φαίνονται τὰ μάτια σου, κυρά μου,
παλάτι χαριέστατον πὸν κατοικεῖ ἡ καρδιά μου
(σ. 394-395)
- 23 Εὐχαριστῶ, ἀγάπη μου, γιὰ τὴν ἀπόκρισίν σου,
μὲ ἐφάνηκε πὼς εἶδ' αὐτὴν τὴν ὄψιν τὴν χρυσήν σου
(σ. 292-293)
- 145 Εὐχαριστῶ, ἀγάπη μου, διὰ τὴν συνομιλία,
πὸν στήν καρδιά μου ἔδωκε μεγάλην θεραπεία
(σ. 392-393)
- 170 Εὐχαριστῶ, ἐπίβουλε, τὴν τόσῃ ἀπονιά σου,
τώρα ἐγὼ κατάλαβα τὴν δίνωμην καρδιά σου
(σ. 415-416)
- 82 Ἦχω τώρα ἓνα χρόνο
πῶχ'ω στὴν καρδιά μου πόνο
(σ. 343-344)
- 12 Ἦ ἀνοιξίς ἐφάνη ἐφέτος σὰν χειμῶνας,
κι ἡμέρα χρόνος ἔγινε κι ὁ χρόνος σὰν αἰώνας
(σ. 277-278· Ζ. Δασούτης, 1818, σ. 128)
- 95 Ἦ ἀνοιξίς ἡ νέα
εἶναι πολλὰ ὥραία
(σ. 353-354)
- 17 Ἦ ἀνοιξίς μὲ τ' ἄνθη τῆς καὶ μὲ τὴν εὐμορφιά τῆς
καὶ μὲ ταῖς πρασινάδαις τῆς καὶ τὰ κυρὰ νερά τῆς
(σ. 286-287)
- 86 Ἦ κούρτη ἡ σημερινή
θέλει καὶ μιὰ γλυκειὰ φωνή
(σ. 347)
- 147 Ἦ ὄρες ζωγράφον ἄξιον νὰ κάμ' τὴν ζωγραφιά σου,
νὰ ἱστορήσ', ἀγάπη μου, τὰ κάλλη τὰ δικά σου
(σ. 393-394)

- 57 *Κλαύσατε, μάτια μ', κλαύσετε
καὶ παντελῶς μὴν πάσσετε*
(σ. 321· χ/φο Γραμματ., σ. 111)
- 18 *Κοιτάζοντας τὰ μάτια σου, θαμπώνουν τὰ δικά μου,
γιατί, πουλί μου, σ' ἀγαπῶ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου*
(σ. 287)
- 46 *Μάτια γλνὰ καὶ γαλανά,
τὸ βλέμμα τους πῶς με πλανᾷ*
(σ. 313· χ/φο Γραμματ., σ. 155)
- 108 *Μὲ ἄκρα προθυμία
θέλω ἐν συντομίᾳ*
(σ. 365-366)
- 112 *Μὲ ἄχτι θὰ ἀρχινήσω
τὴν τύχη μου νὰ βροίσω*
(σ. 368-369)
- 42 *Μὲ βάσανα καθημερινὰ
ἢ θλιβερὴ μ' ζωνὴ περνᾷ*
(σ. 309-310· χ/φο Γραμματ., σ. 116)
- 90 *Μεγάλα καὶ μικρὰ πουλιὰ
θορῶ με τόσην ἐδμορφιά*
(σ. 349-351)
- 109 *Μὲ δυστυχίαις πολεμῶ,
στὰ βάσανα ὧς τὸν λαιμὸ*
(σ. 366· ὙΕρ. Ἀποτ., σ. 154)
- 142 *Μὲ θέρμη τῆς ἀναβροχιᾶς ἤμουν ἀρρωστημένος,
μὲ κάματα τοῦ στερεμοῦ πικρὸς κι ἀπελπισμένος*
(σ. 390-391)
- 117 *Μὲ λέγεις, φῶς μου, διὰ τὸν τρόπον
καὶ πῶς γιὰ σένα δὲν ἔχω τόπον*
(σ. 371-372)
- 126 *Μὲ πόθον ὑπερβολικόν,
μὲ ἔρωτα καθολικόν*
(σ. 377· Βατοπ. 1428, σ. 174· χ/φο Γραμματ., σ. 37· ὙΕρ. Ἀποτ., σ. 70)

- 162 *Μὲ πρόσταξ' ἢ καρδίτ'ζα μου νὰ μὴν πῶ τ' ὄνομά της,
καὶ ἔκαμα τὸν λόγον της νὰ γένη ἢ καρδιά της*
(σ. 409)
- 70 *Μέσ' στὰ δάση τριγυρίζω
μέσ' στοὺς λόγγους σεργιανίζω*
(σ. 334-335)
- 159 *Μετζνούνι μ' ἐκατάστησε τὸ ἱλαρόν σου βλέμμα,
τελείως μὲ ἀφάνισε, μὲ ἔφθειρε τὸ αἶμα*
(σ. 406)
- 55 *Μὲ φαίνεται ἓνα πουλὶ
πὼς ἔχ' ὑπομονὴ πολλή*
(σ. 319-320)
- 171 *Μὴν μὲ θαρρεῖς ἐπίβουλον εἰς τὰ προστάγματά σου,
δὲν εἶμ' τόσ' ἀδιάκριτος, δὲν ἔχω τὴν καρδιά σου*
(σ. 416-417)
- 1 *Μιὰ συμφορὰ μὲ ἤλθεν, ἓνα μεγάλο κακό,
στέχω καὶ βλέπω τὸ πουλί μου μελαγχολικὸ*
(σ. 267)
- 172 *Μόλις κι ἐγὼ ἀξιώθηκα μὲ πόνο, μὲ μινέτια,
κι ἀπόκτησα ἓνα πουλὶ μὲ τόσα ἐξιέτια*
(σ. 417-418· Βατοπ. 1428, σ. 242· χ/φο Γραμμ.στ., σ. 26· χ/φο Ραιδ., σ. 39· "Ερ. Ἀποτ., σ. 138, ὅπου: Μόλις τὸ ἀξιώθηκα μὲ κόπον...)
- 85 *Μ' ὄλον ποῦναι χωρισμένη
ἢ καρδιά μ' ἢ φλογισμένη*
(σ. 346-347)
- 16 *Μονάχη μου τὰ φύσηξα τὰ κάρβουνα κι ἀνάφαν
κι ἐμπήξα μέσα εἰς αὐτὰ καὶ τὸ κορμὶ μου κάφαν*
(σ. 284-286)
- 133 *Μόν' ἓνα τριαντάφυλλο νὰ μυρισθῶ ἐλπίζω,
καὶ πόσ' ἀγκάθια γιὰ ταντὸ κάθομαι καὶ ποτίζω*
(σ. 382-383)
- 158 *Νὰ οἱ θλίψαις τῶν παθῶν μου ποιά διαφορὰ γεννοῦν,
τύχη θλιβερὴ καὶ πόνοι πῶς μὲ καταταρσανοῦν*
(σ. 404-405)

- 120 *Νὰ ὑποφέρω δὲν μπορῶ,
πῶς θὲ νὰ γένω ἀπορῶ*
(σ. 373-374)
- 61 *Νᾶχα λαλιὰ ἀγγελικὴ,
γλυκειὰ φωνὴ μελωδική*
(σ. 323-324)
- 96 *Νούρι καὶ ὠραιότητα
καὶ κάλλος καὶ λαμπρότητα*
(σ. 354-355)
- 54 *Ὁ γρύλλος ὁ ἐρωτικός,
ὁ νόστιμος, ὁ μυστικός*
(σ. 318-319)
- 137 *Οἱ πέτραις ἀπὸ τὸ βοννὸ τάχα γιατί γκρεμνοῦνε,
τὸ θαυμαστόν σου πρόσωπον πέφτουν καὶ προσκυνοῦνε*
(σ. 385-386)
- 128 *Οἱ χάραις κι οἱ λαμπρότητες,
φῶς μου, κι οἱ ὠραιότητες*
(σ. 378-379)
- 156 *Ὁ κόσμος εἶναι σκοτεινὸς στὰ μάτια τὰ δικά μου,
γιατὶ τὸ φῶς μου μ' ἄφησε καὶ λείπ' ἀπὸ κοντά μου·*
(σ. 402-403)
- 121 *Ὁ κόσμος τί μὲ ὠφελεῖ,
ὅταν τὰ χεῖλή μ' δὲν γελεῖ;*
(σ. 374)
- 2 *Ὅπ' ἔχει τὴν ὑπομονὴ ἂν εἶν' καὶ δὲν ὀκνεύσῃ,
σὰν γαληνέσῃ ὁ καιρὸς, ἐλπίζει νὰ ψαρεύσῃ*
(σ. 267-268)
- 84 *Ὅποιος εἶν' ἀπελπισμένος,
μάλιστα κι ἀρρωστημένος*
(σ. 345-346)
- 45 *Ὅποιος ἦτον ὁ νουνός της,
ἦτον ἀνθρώπος προγνώστης*
(σ. 312-313)

- 15 *Ὅποιος τοῦ ἔρωτος φωτιά στοχάζεται νὰ σβήσῃ,
τὴν φλογισμένη μου καρδιά ἄς ἔλθῃ νὰ ρωτήσῃ*
(σ. 282-284)
- 138 *Παίζοντας τὰ ματάκια σου ἐπῆρες τὴν ζωὴ μου,
καὶ μέσα στὰ χεϊλάκια σου τὴν ἔκρουπες, πουλί μου*
(σ. 386-387)
- 19 *Παρὰ νὰ ζῶ νὰ καίγωμαι, σὲ πίκραις νὰ βυθίζω,
κάλλιον στὸν ἄδῃ νὰ διαβῶ, ἐκεῖ νὰ κατοικήσω*
(σ. 287-288)
- 68 *Πάσχει τὸ μάτι τὸ λαμπρὸ
ἀπ' ἄλλο μάτι βλαβερὸ*
(σ. 333)
- 20 *Πληγώθηκαν, πουλάκι μου, μέσα τὰ σωτικά μου,
δὲν βλέπω πλιά, ἀγάπη μου, φοβοῦμαι τὴν ὑγειά μου*
(σ. 289)
- 22 *Ποίαις πίκραις καὶ ποῖα βάσανα, ποιοὶ πόνοι τὴν καημένη,
καὶ ποιά φαρμάκια ἢ τύχη μ' δὲν μ' ἔχει ποτισμένη*
(σ. 290-292)
- 36 *Ποιὸς ἔχει ἔρωτας, καημούς,
βάσανα κι ἀναστεναγμούς*
(σ. 304-305· χ/φο Γραμματ., σ. 106)
- 103 *Πόσον σ' ἀγαπῶ, πουλί μου,
ἀπορῶ κι ἐγὼ ἀτή μου*
(σ. 361-362)
- 10 *Ποτὲ δὲν ἐνθυμοῦμ' ἐγὼ τὸ ἄχ νὰ τὸ φωνάζω,
οὔτε νὰ κλαίγω ἤξευρα οὔτε ν' ἀναστενάζω*
(σ. 275-276)
- 114 *Πουλάκι μου, λυπήσου,
μ' ἔβαλες στὸ κλουβί σου*
(σ. 369-370)
- 155 *Πουλί μου, εἰς τὰ κάλλη σου ἐγίνηκα μαίλης
καὶ τὸν δικόν μου θάνατον νὰ τὸν ἰδῶ καίλης*
(σ. 401-402)

- 136 *Ποιχὸν ὁ ἥλιος ταῖς λαμπραῖς ἀκτῖνες του νὰ δείξῃ,*
αὐτὸ τὸ ἡμισφαίριον λαμπρὰ νὰ τὸ φωτίζῃ
 (σ. 384-385)
- 97 *Πῶς νὰ κάμῃ εὐχαριστίαις*
διὰ ταῖς εὐεργεσίαις
 (σ. 355-356)
- 161 *Σαῦτεμένη μου καρδιά, ἔβγα νὰ πῆς τί ἔχεις,*
μὴν κάθῃσαι μὲ σιωπὴν ἐλπίδα ν' ἀπαντέχῃς
 (σ. 409)
- 8 *Σὰν ἥλιος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μοιάζει πὼς ἀνατέλλει*
τὸ διαμαντένιο σου κορμὶ καὶ νὰ μὲ κάψῃ θέλει
 (σ. 272-274)
- 139 *Σ' αὐτὸ τὸ βάθος π' ἔπεσα, φοβοῦμαι δὲν γλιτώνω,*
γιατ' ἔχω ἄκρα συλλογὴν καὶ στήν καρδιά μου πόνο
 (σ. 387-388)
- 3 *Σὲ πέλαγος ἐμβῆκα, λιμῶνα λαχταρῶ,*
μὰ ὅλο παραδέξω, νὰ φθάσω δὲν μπορῶ
 (σ. 268-269)
- 74 *Σὲ ποῖον νὰ παραπονεθῶ,*
σὲ ποῖον τοῦς πόνοὺς μου νὰ πῶ
 (σ. 338-339· χ/φο Γραμματ., σ. 113)
- 130 *Στὰ μάτια ὁποῦ λαχταρῶ*
διπλῇ ἐνέργεια θωρῶ
 (σ. 380· Βατοπ. 1428, σ. 240· χ/φο Γραμματ., σ. 12· χ/φο Ραυδ., σ. 41·
 "Ερ. Ἀποτ., σ. 60)
- 173 *Στὴν τόσην μου κακὴν καρδιά καὶ στὴν μελαγχολία*
πὼς εἶσαι σὺ ἡ ἀφορμὴ δὲν εἶν' ἀμφιβολία
 (σ. 418)
- 134 *Στῆς ἀνοιξὸς τὴν ὁμορφιὰ ἐβγήκατε, πουλάκια,*
γιὰ νὰ προῦπαντήσετε καὶ ἄνθη καὶ φυλλάκια
 (σ. 383)
- 78 *Στὸ πουλί μ' τ' ἀγαπημένο*
μ' ἔχουσι διαβαλμένο
 (σ. 340-341)

- 35 *Στονς κάμπους βγήκα μιὰ φορά,
ἀρματωμένος με̃ χαρά*
(σ. 304)
- 60 *Τάχα νὰ βρίζεται κριτής,
δίκαιος νᾶν' καὶ ἀληθής*
(σ. 323)
- 41 *Τέτοια τύχη ὀργισμένη
καὶ ζωὴ τυραγρισμένη*
(σ. 308-309· χ/φο Γραμματ., σ. 112)
- 124 *Τί ἀγανάκτησις πολλή
καὶ μῖσος με̃ ὑπερβολή*
(σ. 375-376· Βατοπ. 1428, σ. 1· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 83)
- 75 *Τί ἀνηθάρετο κακό,
τί ὀργισμένο ριζικὸ*
(σ. 339· χ/φο Γραμματ., σ. 107)
- 101 *Τί εἶν' αὐτὸς ὁ δαλδισμὸς
καὶ ὁ συχναστεναγμός;*
(σ. 360)
- 40 *Τί μελαγχολᾷς, κυρά μου,
καὶ φλογίζεις τὴν καρδιά μου;*
(σ. 308)
- 43 *Τί νὰ κάμουν οἱ θλιμμένοι,
οἱ ἀδύνατοι καημένοι*
(σ. 310-311)
- 123 *Τί νὰ κάμω ὁ καημένος,
ποῦμαι ὅλος δεδομένος*
(σ. 375)
- 167 *Τί πόνος ἀνυπόφερτος, πόνος ὅπου φονεύει,
νὰ ἀγαπᾷ μιὰ κανεῖς κι αὐτὴ νὰ μὴν τὸ ξεύρη*
(σ. 413)
- 125 *Τὸ ἦθος τὸ ἐρωτικό,
τὸ βλέμμα τὸ ἐλκυστικό*
(σ. 376-377)

- 26 *Τὸ κάθε σου ματόκλαδο εἶναι ἓνα χαντζάρι,
καὶ κάθε βλέμμα σου γλυκὸ νὰ θεραπεύσῃ ζάρι*
(σ. 294-295)
- 127 *Τὸ κάλλος μὲ ὑπερβολή
ἀστράπτει κι ἀκτινοβολεῖ*
(σ. 378· Βατοπ. 1428, σ. 124· χ/φο Γραμματ., σ. 8· χ/φο Ραιδ., σ. 23·
Ἔρ. Ἀποτ., σ. 19)
- 39 *Τὸ Μπονγιούνκντερὶ κοιτάζω,
φίλοι μου, καὶ τὸ θαυμάζω*
(σ. 307-308)
- 79 *Τὸ προᾶγμα τὸ ξεχωριστό,
τὸ γιαιτρικὸ τὸ θαυμαστὸ*
(σ. 341-342)
- 94 *Τὸ σεῖσμα, λόγισμά σου
καὶ ἡ περπατησιά σου*
(σ. 352-353)
- 150 *Τούτῃ ἡ μαύρη ἡ καρδιά κόκκινη ἦτον πρῶτα,
τὴν ἀφορμὴν ποὺ μαύρισε ἂν θεὸ νὰ μάθῃς ρῶτα*
(σ. 396-397)
- 135 *Τραπέζι δίχως συντροφιά, χαρὰ χωρὶς παιγνίδια,
ἀγάπη δίχως μάλωμα δὲν εἶναι ἐπιτήδεια*
(σ. 383-384)
- 118 *Τύχη, θαυμάζω, ἀπορῶ,
τὸ ταμπιέτι σου θωρῶ*
(σ. 372)
- 6 *Τώρα κι ἐγὼ ἐγνώρισα ὁ κόσμος πῶς γυρίζει,
εἰς ἄλλον δίδει μαχαιριαῖς κι ἄλλον καλοκαρδίζει*
(σ. 270-271)
- 92 *Φίλοι μεγάλοι καὶ μικροί,
ὄλοι ἐγίνηκαν ἐχθροὶ*
(σ. 351)
- 37 *Φίλοι μου, θέλω συνδρομή,
ἓνα πουλὶ μὲ πολεμεῖ*
(σ. 305)

- 87 Φῶς μου, θάρος καὶ ψυχὴ
καὶ γλυκεῖά μ' ἀπαντοχὴ
(σ. 347-348)
- 7 Φωστῆρες τ' οὐρανοῦ λαμπροί, παρακαλῶ σταθῆτε,
ν' ἀκούσετε τὰ πάθη μου καὶ νὰ μὲ λυπηθῆτε
(σ. 271)
- 73 Χείλη μου πικραμμένα,
τί πάθετε καημένα;
(σ. 337-338· χ/φο Γραμματ., σ. 106)
- 52 ὦ ἀπορία μεγαλωτάτη
καὶ μὲ βύθος, πονηροτάτη
(σ. 317)
- 14 ὦ Ἀφροδίτη, ἄκουσον τοὺς θορήνους τοὺς δικούς μου,
τὰ πάθη καὶ τὰ βάσανα, τοὺς ἀναστεναγμούς μου
(σ. 278-282)
- 5 ὦ γνώμη, τί κακότυχος ὅποιος σὲ δουλεύει,
μοιάζει σὰν δένδρον π' ἄνεμος καθένας τὸ σαλεύει
(σ. 270)
- 119 ὦ ἔρωτα, γιατί δὲν εἰρηνεύεις,
δὲν μὲ τὸ λὲς ὥς πότε μὲ παιδεύεις
(σ. 373)
- 83 ὦ ἔρωτά μου, τώρα
σῶσε τούτην τὴν ὥρα
(σ. 344-345)
- 89 ὦ ἔρωτα, πὺν τυραννεῖς
καὶ παντελῶς δὲν μὲ πονεῖς
(σ. 348-349)
- 44 ὦ πεπονηρευμένον
καὶ κορυφοκακισμένον
(σ. 311-312)
- 77 ὦ πεπονηρευμένον
καὶ ψευδοκακισμένον
(σ. 340)

